

Svårt hitta fakta om gruvans ålder

Utdrag ur Gästriklands Tidning 18 november 2005

Efter de många anteckningarna om sägnerna kring Brunns Silvergruva var det nu dags att försöka nå sanningarna om gruvan. När började den brytas och när lades den igen? Det var några av de viktigaste frågorna. Under senhösten och den tidiga vintern för ett år sedan var det dags att på allvar ta konkreta tag i gruvforskningen. Eftersom gruvhålet är en fornlämning (nr 79 i Hedesunda socken), måste alla ingrepp godkännas av Länsstyrelsen, och de gjorde det. Det bildades en förening, Föreningen Hedesunda Silvergruvor. Till att börja med äskade föreningen medel från Leader+ i Gysinge och vi fick pengar till en uppstart i projektet, som enligt Leader var intressant, nyskapande och stärkande för bygdens identitet.

Karta från 1880. Laga skiftesindelningen i Brunns by 1880. Ingen notis finns om silvergruvan. Kartan (akt VI9-9:8) finns på Lantmäteriets forskningsarkiv i Gävle.

Ett av de första momenten i arbetet var att leta i arkiven om upplysningar om gruvan. Om den är från 16-1800-talen måste den finnas omnämnd i källorna. Om den är äldre kan det vara svårt att hitta något nedskrivet.

I slutet av 1800-talet pågick en slags nyprospektering runt om i landet, i jakt på vilande fyndigheter som kunde vara brytvärda. Anteckningar från provtagningen finns redovisade i en bok om berggrunden från 1967, vilken i sin tur hänvisar till en äldre bok. År 1895 meddelar Albert Blomberg följande efter provtagningen i Brunn: "Vid Brunn (Philströms trädgård) finnes en igenfylld silfvergrufva, der enligt uppgift fordom brutits två lass silfvermalm, som blifvit smält vid Sala. Strax sydost härom är gräfd en brunn, på vars botten malmanledning visade sig, hvarför en borrrning på tjugo fot lärer utförts [ca 6 meter]. Det analyserade borrkaxet berättas hafva hållit 40 % blyglans. Förevisade prof innehöllo dock ej blyglans, utan endast kalkspat och flusspat. Antagligen uppträder den blyglans, som vid dessa platser anträffats, såsom smala sprickfyllnader i här anstående grof granit."

Även en skrift från Sveriges Geologiska Undersökningar (SGU) år 1924 "Sveriges ädlare malmer och bergverk" av F R Tegengren, omnämner att malm skulle körts till Sala gruvområde från Hedesunda.

Jag trodde att jag kunde hitta upplysningar om silvergruvans ålder och tidigare brytperioder i någon av alla de arkivsamlingar som finns runt om i Sverige. Bland dessa kan nämnas Riksarkivets (RA) Bergmästararkiv, Bergmästararkiven på Landsarkivet (LA) i Uppsala och Falun samt Sveriges Geologiska Undersökningars arkiv i Uppsala och Lantmäteriets forskningsarkiv i Gävle.

I sökandet efter sanningen om Brunns silvergruva har jag letat efter arkivmaterial, kartor, brev och andra handlingar. Det finns två kartor, vilka finns på Lantmäteriverkets forskningsarkiv i Gävle (LMV), som redovisar Brunns bykärna och det aktuella området. Den

äldre kartan visar en delning av gårdstomter inom Brunns by från 1794 (LMV akt V19-9:5). Området där gruvan skall ligga upptas delvis av "Fältskärens boningsplats". Någon annan bebyggelse eller företeelse finns inte noterad på den östra sidan av vägen norr om torget.

Den andra kartan är från 1866-67 och 1880 och beskriver laga skiftesindelningen i byn (LMV akt V19-9:8). Bebyggelsen har nu utökats väsentligt och flera hus och bodar finns inom området för silvergruvan. Någon gruva finns dock inte inritad på denna karta.

I Uppsala på Landsarkivet (ULA) förvaras Sveriges äldsta handlingar som handlar om gruvor, hyttor och järnbruk. Akterna som berör Gästrikland tillhör "Bergmästarämbetet, Östra distriktet", som fram till 1875 omfattade Uppland, Gästrikland och Hälsingland. Här finns bl a ett gruvregister (DI:1) från 17-1800-talet. Handlingen omfattar ca 100 sidor, alfabetiskt upplagt. Här finns uppgifter som åtminstone sträcker sig tillbaka till 1792. Här hittade jag några rader om Brunns silvergruva enligt följande "Brunns Silfvergr. på Brunn No ss4 i Hedesunda inm. 2/12 1859".

Eftersom jag hittat en notis i gruvregistret kunde jag här gå direkt på rätt år och datum i Mutsedelsdiariet från 1850-59 (CI:3) och fann då följande notering "1859 December 2. Bonden Olof Olsson No s.6 och drängen Anders Larsson i Brunn begära mutsedel å en silvermalmsanledning, belägen inom Hedesunda socken af Gefleborgs Län omkring 40 - [famnar?] i söder från fördelstagaren Jon Anderssons hvilken till malmanledningens bearbetande skriftligen lemnat sitt tillstånd på hemmanet No ss4 i Brunn liggande gårdstomt. 2 Dec Muts. Å Brunnsgrufvan."

Ett mycket omfattande material finns i samlingen "Bergmästarens tjänsteberättelser" eller s k "Relationer" mellan åren 1686 och 1879 (BII:a1). Handlingarna (handskrifterna) är inbundna i böcker som vardera omfattar 5-10 år och ca 250-300 sidor. Jag började letandet i de äldsta handlingarna och har läst igenom åren 1686-98 utan att hitta Brunns silvergruva. Men jag hittar bl a uppgifter om Hyttö masugn och om järngruvor i Hade. Genomläsningen är tidsödande och lite som att leta efter en nål i en höstack. Så för stunden ger jag upp försöken att läsa igenom samtliga dessa tjänsteberättelser. Men skam den som ger sig.

Så jag reste till Falun till Bergsstaten (f d Bergmästarämbetet). Efter år 1875 omfattar Gävle-Dala-distriktet landskapen Gästrikland, Hälsingland och Dalarna. "Mutsedelsdagboken" från 1885-1914 (CIIb:1 och CIIb:2) gav inte heller några upplysningar om Brunns silvergruva. Heller inte "Gruvmatrikeln för Gävleborgs län" för 1885-1900 (DIb:1) berättar nåt om Brunns silvergruva.

Medan jag var i Falun passade jag även på att leta bland de ca 50.000 kartorna i Stora Enso AB:s Centralarkiv. Inga kartor täckte in Brunn.

Som ni förstår så är det många och långa dagsverken som gått åt för arkivstudierna. Nästintill utan resultat. Men jag återkommer om vad som hände efter arkivstudierna, nämligen själva den faktiska grävningen.

Elise Hovanta, doktorand arkeologi